
Motives for choosing physical education as a profession: A comparative study between Finland and Israel / ניתוח משווה של המניעים לבחירת מקצוע אצל פרחי הוראה במכללות לחינוך גופני בישראל ובפינלנד

Author(s): נעמי פייגין, אשר משיח, פאולו וואולי, N. Feigin and A. Mashlach

Source: *Movement: Journal of Physical Education & Sport Sciences* / כתב-עת בתנועה: כתב-עת, Vol. א&rm;, No. 2 (1991, ספטמבר, / תשרי, תשנ"ב, pp. 71-88)

Published by: Academic College at Wingate

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/23631922>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Movement: Journal of Physical Education & Sport Sciences* / כתב-עת לתנועה: כתב-עת לחינוך הגופני והספורט

ניתוח משווה של המניעים לבחירת מקצוע אצל פרחי הוראה במכללות לחינוך גופני בישראל ובפינלנד

נעמי פייגין, אשר משיח, פאולו וואולי

מ ב א

ברוב ארצות העולם המערבי מתקשים בוגרי המכללות והמחלקות לחינוך גופני למצוא עבודה בתחום ההוראה (גנסמר, 1985). ואלה המוצאים תעסוקה מגלים שהם מקבלים **משכורות נמוכות** בממוצע מאלו המקובלות במשק בהשוואה למורים אחרים (אלי, 1980; צ'פמן והציניסון, 1982), נתקלים בבעיות של **שחיקה** (הורטון, 1984; נשמן, 1985; קוויגלי, סלאק וסמית, 1989), ונתפסים כבעלי **סטאטוס תעסוקתי נמוך והערכה חברתית מועטה** (קרמר והופמן, 1981).

בהתחשב בבעיות התעסוקתיות הללו תוהים לעיתים קרובות אלה העוסקים בהכשרת מורים לחינוך גופני, מהם הגורמים המניעים צעירים לבחור במקצוע זה. העניין בשאלה זו נובע מתוך הידוע על הקשר בין העניין המיוחד והמוטיבציה שיש לסטודנטים במקצוע לימודים מסויים לבין ביצועיהם והישגיהם באותו מקצוע, וכן מתוך הידוע על הקשר בין עצמת העניין שיש לאנשים במאפיינים הטיפוסיים למקצוע מסויים לבין השארותם במקצוע זה (סטרונג, 1943). תשובות לשאלות מהן נטיות ליבם של פרחי הוראת החינוך הגופני? כיצד נתפסת העבודה במקצוע זה בעיניהם? וכיצד הם תופסים את התגמולים המצפים להם כאשר יעסקו בו? תוכלנה לעזור לאלו העוסקים בהכשרת מורים בתכנון הלימודים באופן שיענה על צרכי התלמידים, ויהוו חלק של המסגרת הפילוסופית-החינוכית של המוסד. מידע בשאלות אלה יוכל אף לתרום פרטים נוספים לידע המצטבר בנושא הבחירה המקצועית.

בחירת המקצוע. התאוריות העוסקות בבחירה תעסוקתית מסבירות אותה במונחים של **טיפוסי אישיות** (הולנד וגוטפרדסון, 1976), של **תפיסה עצמית ודימוי עצמי**

(טיידמן ואוהרה, 1963) וכן קושרים אותה **למאפיינים חברתיים** כגון מעמד, רמת החשכלה והתעסוקה של ההורים (דנקו, פדרמן ודנקו, 1972). עם זאת, תאוריות אלה אינן מתמקדות במשקל היחסי אשר יחידים נותנים לגורמי המשיכה השונים של המקצועות למיניהם. מעט מחקרים עוסקים בשאלה האם בתהליך הבחירה המקצועית אנשים בוחרים בעיקר את סוג העבודה המאפיין את המקצוע (כגון עבודת כפיים, עבודת ניירת, עבודה עם אנשים, עזרה לאנשים, עבודת מוח, עבודה מכנית וכו'), או שהם מתחשבים בעיקר בהתאמת כישוריהם ותכונות אופיים המיוחדות (כפי שהם נתפסים בעיניהם) לדרישות המקצוע (כפי שזה נתפס בעיניהם)? או שמא הם מתייחסים בעיקר למשמעות הריבודית של המקצוע, לסטאטוס החברתי ולתגמולים הכלכליים הנלווים אליו, תוך התחשבות בהצע ובביקוש של המקצוע בשוק העבודה (ליסק, 1967)?

מחקרים שבדקו את המניעים לבחירת מקצוע הוראה מצאו מספר גורמים המשפיעים על בחירה זו. לורטי (1975) חילק גורמים אלה לשתי קבוצות. לקבוצה הראשונה שייכים: הרצון לעבוד עם ילדים; תחושת השליחות הציבורית לחינוך דור טוב יותר, תגמולים כספיים ונוחיות שעות העבודה. לקבוצה השנייה שייכים גורמים המקלים על כניסה למקצוע, כגון: הפתיחות היחסית של הפרופסיה ותנאי הקבלה הגמישים יחסית לסמינרים, טווח ההחלטה הרחב, כלומר האפשרות לבחור במקצוע ולהכנס אליו בגיל צעיר יחסית או בגיל מבוגר (מה שאינו אפשרי במקצועות המצריכים הכשרה ארוכה מאוד או כישורים שצריך לפתח בגיל צעיר), וכן הדימוי של המקצוע ככזה שאינו מחייב כישורים טבעיים או תכונות אופי ספציפיות שבלעדיהן לא תתכן עבודה בתחום זה.

זיאק והורוביץ (1985) מצאו חמישה מניעים דומים לבחירה במקצוע ההוראה: הסטאטוס החברתי, התגמולים הכספיים, שעות עבודה נוחות, קשר בינאישי והרצון להמשיך ללמוד נושא קרוב ללב ברמה גבוהה. בניתוח גורמים התקבצו שלושת המניעים הראשונים לגורם אחד שקראו לו **מניעים חיצוניים**, ושני האחרים לגורם שני שקרא **מניעים פנימיים**. הגורמים הפנימיים הם אלו הקשורים ישירות למהות העיסוק ומדגישים את ייחודו לעומת עיסוקים אחרים, ואילו הגורמים החיצוניים הם גורמים המתלווים לעיסוק – כגון הכנסה, שעות עבודה וכו' – ואינם קשורים ישירות למהותו. במחקר (שם) הדגישו רוב פרחי ההוראה את המניעים הפנימיים כסיבות לבחירה במקצוע.

מעט מחקרים עסקו במניעים לבחירת המקצוע אצל מורים לחינוך גופני, אשר אופי עיסוקם שונה משל מורים אחרים, בגלל האפיונים המיוחדים של נושא ההוראה שלהם. גנסמר (1985) מצא עשרים וחמישה מניעים לבחירה במקצוע החינוך הגופני, מניעים שחלקם משותפים למורים כלליים ולמורים לחינוך גופני, חלקם פנימיים וחלקם חיצוניים. גם אלדר (1973) מצא שהמניעים לבחירת המקצוע אצל מורים ישראלים לחינוך גופני הם בעיקר פנימיים וקשורים קשר חיובי להתמדה במקצוע. אחד המאפיינים הבולטים של מקצוע הוראת החינוך הגופני הוא שהנכנסים אליו עצמם, עסקו שנים רבות בפעילות ספורט לסוגיה השונים. אפשר לכן לשער כי לא רק שמשקלם של המניעים הפנימיים יהיה רב יותר משל החיצוניים, אלא אף שבין המניעים הפנימיים יהיה משקל גדול למניע ההגשמה העצמית.

בחירת מקצוע בארצות שונות. ניתן לשער שמשקלם של המניעים הפנימיים לעומת החיצוניים כגורמים לבחירת המקצוע שונה בארצות שונות. זאת, הן בגלל ההכנסה הכספית והסטאטוס חברתי השונה של המקצוע והן בגלל ערכי התרבות השונים התומכים במידה זו או אחרת בזכות היחיד להשגת תגמולים כספיים וסטאטוס חברתי, או בחובתו למלא שליחות ציבורית. לדוגמה אפשר לשער שבחברה הישראלית, הנחשבת לחברה צעירה, הבונה את עצמה על אידיאלים סוציאליסטיים ונאלצת ללחום על קיומה, ידגישו המורים את הגורמים הפנימיים (שביניהם גורם השליחות הציבורית) כמניעים לבחירה במקצוע ויפחיתו מחשיבותם של הגורמים החיצוניים כגון סטאטוס חברתי ותגמולים כלכליים, יותר מאשר בחברה ותיקה וממוסדת יותר.

מניעי נשים וגברים. משתנה נוסף והוא השכיח ביותר במחקרים סוציולוגיים, קשור להבדל בהדגשת המניעים הפנימיים לעומת החיצוניים בין **נשים וגברים** הבוחרים במקצוע החינוך הגופני. יש לשער שנשים ידגישו יותר מניעים פנימיים, בגלל אופייה ה"נשי" של ההוראה (אברהם, 1972), המקל על נשים יותר מאשר על גברים להזדהות עם תפקיד המורה. זאת בעיקר בגלל היחסים הבינאישיים של עזרה וטיפול המאפיינים את תפקיד האישה גם במשפחה (לורטי, 1975). אפשר גם להניח שנשים יבחרו במקצוע החינוך הגופני בגלל מניעים פנימיים יותר מאשר גברים, משום שהדימוי הגברי של פעילות גופנית וספורט עלול ליצור אצלן גורם מעכב ועל כן, רק אלה האותבות מאוד את העיסוק בספורט עצמו יבחרו בחינוך גופני על פני הוראה עיונית.

השערות המחקר

1. סטודנטים לחינוך גופני ידגישו מניעים פנימיים כגורמים לבחירה במקצוע יותר מאשר גורמים חיצוניים. בין הגורמים הפנימיים יודגש מניע ההגשמה העצמית.
2. סטודנטים לחינוך גופני בארצות שונות, ידגישו מניעים פנימיים לעומת חיצוניים במידה שונה.
3. סטודנטיות לחינוך גופני ידגישו מניעים פנימיים יותר מאשר סטודנטים.

שיטת המחקר

אוכלוסיית המחקר

אוכלוסיית המחקר כוללת את כל התלמידים בשני מוסדות להכשרת מורים לחינוך גופני בשתי ארצות. שלוש מאות ועשרים סטודנטים מהמחלקה לחינוך גופני וספורט באוניברסיטת יובסקילה בפינלנד, וארבע מאות תלמידי מכללה למורים לחינוך גופני בישראל. כשישים אחוז מהנחקרים בפינלנד הן נשים, ובישראל 65%.

שאלון המחקר

שאלון המחקר כולל שלושים מניעים לבחירת לימודי החינוך הגופני, אשר התשובות עליהן מסומנות על סולם ליקרט בן 5 דרגות מ-1 = כלל לא, עד 5 = במידה רבה מאוד. פריטי השאלון נוסחו מתוך חיבורים של תלמידים במחקר חלוץ, בו נשאלו התלמידים – מדוע את/ה לומד/ת חינוך גופני? לאחר מכן קובצו פריטים אלה לקטגוריות תוכן דומות, לפי תוצאות מחקרים שעסקו במניעים של מורים לבחירת המקצוע (אלדר, 1973; לורטי, 1975; ז'אק והורוביץ, 1985). שאלון זה נמסר לשלושה מומחים שנתבקשו לחלק את השאלות לשש קטגוריות בעלות תוכן דומה ולאחר מכן לשתי קטגוריות כוללות. היתה הסכמה כמעט מוחלטת בין השופטים הללו, מלבד במקרה אחד, שבו אחד השופטים החליף בין פריט 21 ל-26 (ראה לוח 1).

להלן קטגוריות המניעים והקטגוריות הכוללות.

מניעים אינטרינזיים (פנימיים)

1. מימוש עצמי (פריטים : 1, 8, 14, 20, 21).
2. יעוד (פריטים : 3, 9, 15, 22, 27).
3. הרכב כשרונות (פריטים : 2, 7, 18, 19, 26).

מניעים אקסטרינזיים (חיצוניים)

4. מניע כלכלי (פריטים : 4, 12, 13, 23, 24).
5. סטאטוס חברתי (פריטים : 5, 11, 16, 25, 28).
6. נוחיות ההכשרה (פריטים : 6, 10, 17, 29, 30).

הממצאים

בלוח 1 מוצגות ההתפלגויות של כל שלושים הפריטים, על פי אחוז המשיבים באופן חיובי (במידה רבה ובמידה רבה מאוד) בישראל ופינלנד.

לוח 1:

אחוז הבוחרים בכל מניע במידה רבה ורבה מאד – בישראל ופינלנד.

פינלנד	ישראל	
94.3	92.2	1. אני אוהב לעסוק בספורט ו/או במחול
		2. יש לי כשרון לספורט ו/או למחול, יותר מאשר לכל עיסוק אחר
70.5	56.9	3. אני רוצה לתרום להעלאת המודעות לספורט בציבור
72.8	70.8	4. הלימודים במכללה לחינוך גופני פותחים בפני אפשרויות עבודה מגוונות
59.9	44.1	5. החינוך הגופני נראה לי כמקצוע בעל יוקרה גבוהה יותר מזו של המקצועות האחרים
7.0	9.0	6. הלימודים במכללה זולים יותר מאשר באוניברסיטה
5.5	3.0	7. הצטיינתי בספורט מגיל צעיר
55.2	28.6	

לוח 1 (המשך)

פינלנד	ישראל	
96.3	79.2	8. אני חובב תנועה ודינאמיות
		9. אני רוצה ללמד ילדים כיצד לטפח את
78.1	69.3	בראות גופם
		10. המכללה היא המוסד להשכלה גבוהה הקרוב
25.3	2.6	ביותר לביתי ולכן נוח לי ללמוד כאן
		11. הלימודים במכללה יקנו לי תואר שהחברה
31.8	19.9	ומוסדותיה מעריכים
		12. שמעתי שקל להשיג עבודה בהוראת
13.2	3.4	החינוך הגופני
		13. אני חושב שהתעודה שאשיג תעלה את כושר
		ההשתכרות שלי בהרבה, לעומת מה שהיה
42.4	13.3	לפני הלימודים
		14. אני אוהב לעבוד עם אנשים ולא עם ניירות
86.5	86.1	או מכונות
		15. אני רוצה לשנות את תדמית המורה לחינוך גופני
57.5	55.2	בעיני הציבור
39.5	17.8	16. יש הערכה בחברה לעוסקים בחינוך
		17. בחרתי בלימודים במכללה משום שזה מקום
38.3	35.3	בעל אווירה מיוחדת
68.2	55.3	18. יש לי כושר גופני טוב
		19. יש לי הרכב כשרונות מתאים לעיסוק בספורט
63.5	77.8	ולחינוך והדרכה
81.8	74.4	20. אני אוהב לעבוד עם ילדים
		21. מוצא חן בעיני השילוב של ספורט ולימודים
78.6	71.5	עיוניים
		22. אני מאמין שדרך הספורט אפשר לחנך ילדים
75.3	60.4	לאזרחות טובה
		23. אני חושב שבמקצוע החינוך הגופני אפשר
		להשתכר טוב אם משלבים עבודה בניה"ס עם
37.6	46.1	עבודה בחוגים ובמועדונים אחה"צ

לוח 1 (המשך)

פינלנד	ישראל	
		24. שעות העבודה של מורה לחינוך גופני
59.3	53.8	בביה"ס נוחות מאוד
		25. הלימודים במכללה יעזרו לי לשלב עיסוק
		בספורט עם מקצוע חופשי המוערך
48.7	27.6	ומכובד בחברה
		26. אינני מכיר אלטרנטיבה אחרת למי שרוצה
19.4	24.1	לעסוק בספורט לא תחרותי כמקצוע
		27. אני מאמין שדרך הספורט אפשר לעזור
92.1	77.9	לילדים ליצור דימוי עצמי חיובי
		28. הלימודים במכללה יעזרו לי לעלות
31.1	15.0	בסולם החברתי
19.2	2.2	29. לא התקבלתי למוסד אחר להשכלה גבוהה
		30. הלימודים במכללה לחינוך גופני הם הדרך הקלה
33.6	8.5	ביותר לרכוש מקצוע אקדמי

מתוך לוח 1 אפשר להסיק שתי מסקנות: האחת, שבשתי המכללות העניקו הסטודנטים ציונים גבוהים יותר למוטיבים המשקפים מוטיבציה פנימית כגון "אני אוהב לעסוק בספורט או במחול" (פריט 1), או "אני אוהב לעבוד עם ילדים" (פריט 20).

המסקנה השנייה שאפשר להסיק מלוח 1 היא שההבדל בין הסטודנטים לחינוך גופני משתי המכללות מתבטא בעיקר בפריטים המשקפים מניעים היצוניים כגון "הלימודים במכללה לחינוך הם הדרך הקלה ביותר לרכוש מקצוע אקדמי" (פריט 30) ו"יש הערכה בחברה לעוסקים בחינוך" (פריט 16). רוב המניעים החיצוניים נבחרו על-ידי סטודנטים פיניים יותר מאשר על-ידי סטודנטים ישראלים.

כדי לבדוק אם הבדלים אלה משמעותיים מבחינה סטטיסטית, נערכו מבחנים משווים את הממוצעים של שתי האוכלוסיות בתשובות לכל פריט. בלוח 2 מוצגים הממוצעים, סטיות תקן, ערכי ה-t ורמת המשמעות הסטטיסטית רק עבור הפריטים שבהם ההבדלים בין האוכלוסיות היו משמעותיים ברמה של 0.01 או 0.05 לפחות.

לוח 2:

**סטאטיסטיקה תיאורית והשוואת ההבדלים בין ישראל לפינלנד
במניעים לבחירת לימודי החינוך הגופני**

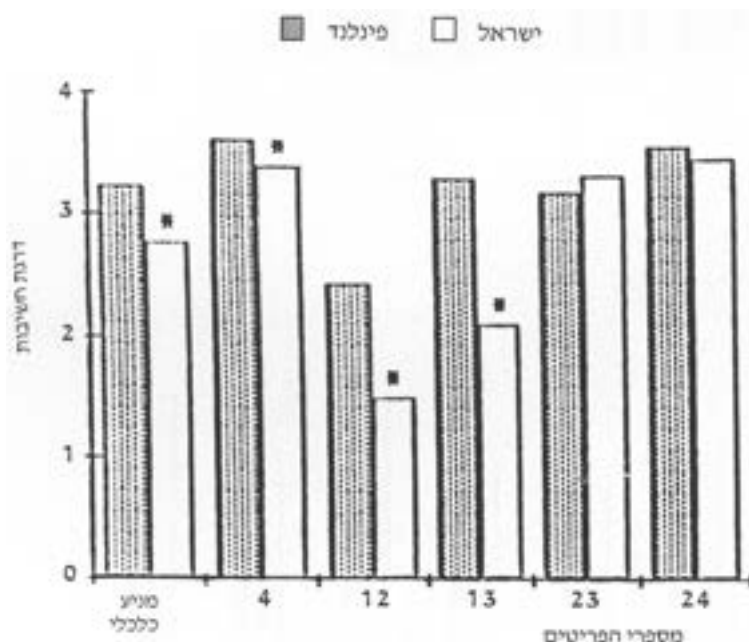
מספר ההיגד	ישראל		פינלנד		מבחן t	דרגת חופש	דרגת המשמעותיות
	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת			
4	3.3789	.990	3.6061	.925	2.95	650	P < .05
6	1.6196	.853	2.0775	9.22	6.40	624	P < .01
7	3.8201	1.027	3.4424	1.044	-4.60	656	P < .01
8	4.1285	.867	4.5279	.661	6.38	656	P < .01
10	1.4571	88.0	2.2566	1.603	8.16	648	P < .01
11	2.6477	1.086	3.0758	.882	5.32	648	P < .01
12	1.4923	.769	2.4330	.945	13.92	647	P < .01
13	2.1018	1.143	3.3045	.895	14.37	647	P < .01
16	2.6856	.985	3.1423	.943	5.93	653	P < .01
18	3.5604	.870	3.7538	.839	2.83	651	P < .05
19	4.0077	.694	3.6374	.854	-6.07	648	P < .01
25	2.8763	1.138	3.4690	.869	7.08	636	P < .01
27	4.0391	.918	4.2278	.719	2.78	641	P < .05
28	2.3307	1.115	3.0230	.976	8.12	640	P < .01
29	1.3174	.782	2.1042	1.364	9.03	613	P < .01
30	1.8992	1.084	2.8397	1.291	9.96	637	P < .01

כאשר בוחנים לוח זה, אפשר לראות בברור שאמנם רוב הפריטים המראים הבדלים משמעותיים מבחינה סטאטיסטית בין הקבוצות הם אלה המשקפים מניעים חיצוניים כגון סטאטוס כלכלי, סטאטוס חברתי ונוחיות ההכשרה.

המניעים החיצוניים

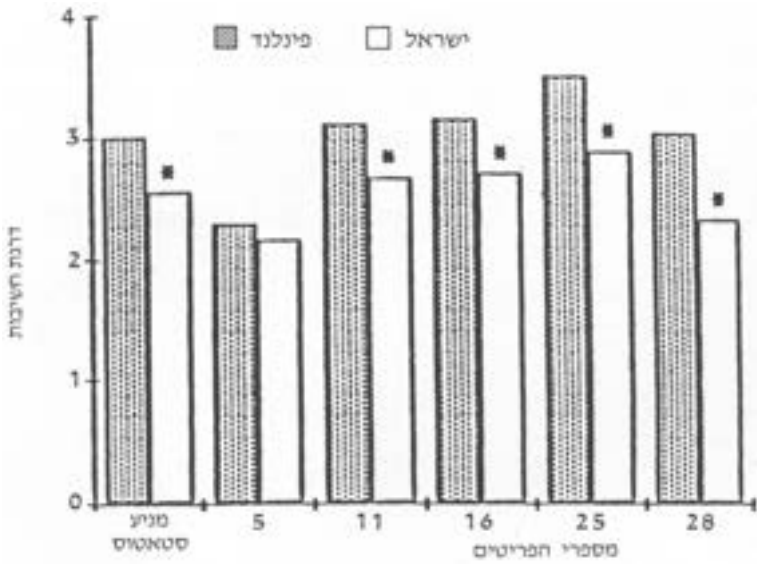
מאחר שנמצא שהמניעים החיצוניים הם חזקים באופן משמעותי יותר אצל הסטודנטים הפיניים, נבדק החוזק של כל אחד מהפריטים האלה בשתי האוכלוסיות.

גרפים 1, 2, 3, מציגים את ההבדלים בכל מניע ומניע, בתוך הקטגוריה של המניעים החיצוניים. העמודה הראשונה משמאל מציגה את ההבדל בין שתי האוכלוסיות במניע הכלכלי (גרף 1), הסטאטוס חברתי (2) ונוחיות ההכשרה (3) וחמש העמודות הבאות מייצגות את ההבדלים בין האוכלוסיות בתשובה לכל פריט, שמספרו מסומן בתחתית העמודה. צמדי העמודות המסומנים בכוכבית(*) הם אלה שבהם ההבדלים בין האוכלוסיות נמצאו משמעותיים מבחינה סטטיסטית ברמה של 0.01.

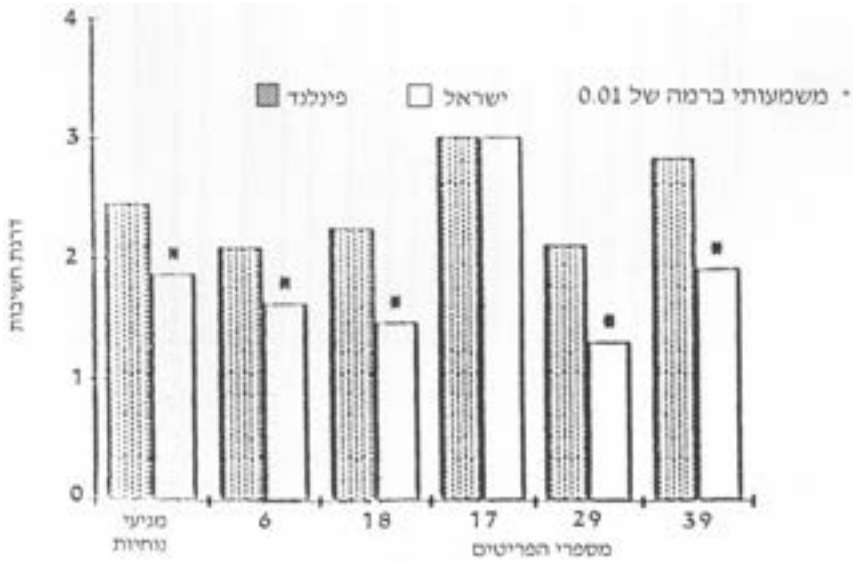
* משמעותי ברמה של 0.01

גרף 1:
הבדלים במניעים הכלכליים בין פינלנד וישראל

גרף 2:

הבדלים במניעי הסטאטוס בין פינלנד וישראל

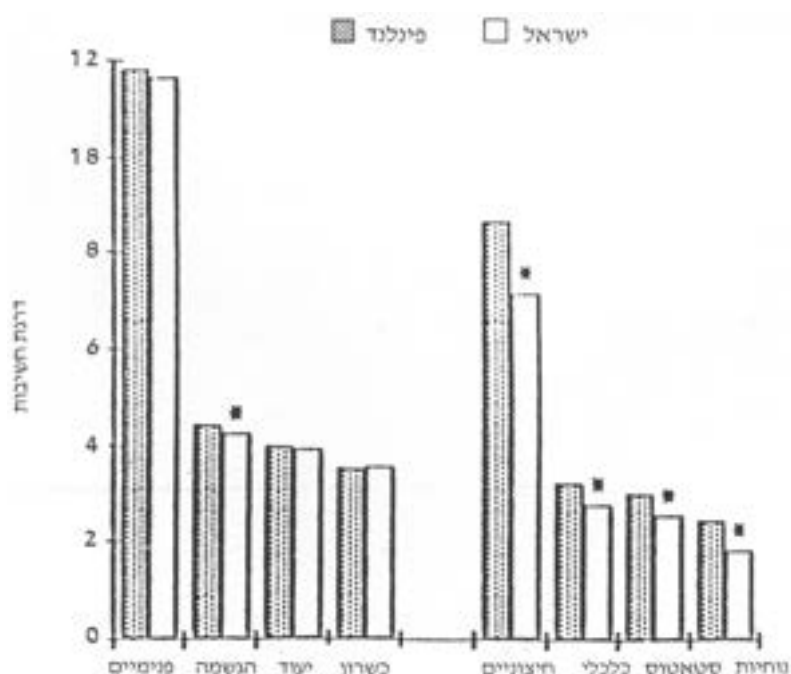

גרף 3:

הבדלים במניעי נוחיות ההכשרה בין פינלנד וישראל

אפשר לראות בברור שההבדלים בין האוכלוסיות במניעים החיצוניים משמעותיים: סטודנטים פיניים מדגישים את רוב המניעים החיצוניים (מלבד פריט 23 ופריט 17), יותר מאשר סטודנטים ישראלים. ההבדלים החזקים ביותר בולטים לגבי פריטים 12, 13 המרכיבים את המניע הכלכלי (שמעתי שקל להשיג עבודה בהוראת החינוך הגופני ו-אני מאמין שהתעודה שאשיג תעלה את כושר ההשתכרות שלי...). ממצאים אלה תומכים בהשערת המחקר השנייה.

ההבדלים בסך כל המניעים החיצוניים לעומת הפנימיים מוצגים בגרף 4.

* משמעותי ברמה של 0.01

גרף 4:

ההבדלים בסך כל המניעים החיצוניים לעומת הפנימיים

הגרף מציג את התמונה הכללית של חוזק המניעים ושל קטגוריות העל של המניעים (פנימיים-חיצוניים) בשתי האוכלוסיות – סטודנטים פנימיים וסטודנטים ישראלים, ומציג את חוזקם היחסי של המניעים הפנימיים בשתי האוכלוסיות, ואת ראשוניותו של מניע ההגשמה העצמית – וכן את ההבדלים בכל מניע בין ישראל לפינלנד.

הבדלים בין המינים

ההבדלים בין המינים בדרגת החוזק של המניעים הפנימיים והחיצוניים לא נמצאו משמעותיים מבחינה סטטיסטית (לוח 3).

לוח 3:

הבדלים בין נשים וגברים בישראל ובפינלנד, במניעים לבחירת החינוך הגופני

מין מניע	ישראל		פינלנד	
	נקבה	זכר	נקבה	זכר
מימוש עצמי	3.225	3.185	3.331	3.373
יעוד	2.818	2.931	2.925	2.886
הרכב כשרונות	*2.485	*2.652	*2.559	*2.329
כלכלי	1.773	1.700	*2.264	*2.084
סטאטוס חברתי	*1.454	*1.707	*2.047	*1.900
נוחיות ההכשרה	.825	.904	1.411	1.387

* משמעותי ברמה של 01.

באוכלוסייה הישראלית נמצא הבדל משמעותי בין המינים בשני מניעים בלבד: מניע הסטאטוס החברתי ומניע הרכב הכשרונות. גברים קיבלו ציון גבוה מנשים במניע הסטאטוס החברתי (1.707 לעומת 1.454 על סולם של 1 עד 5). ממצא זה עשוי היה לתמוך בהשערתנו שגברים ידגישו יותר מניעים פנימיים מאשר גברים אך באותה מידה נמצא שהן הדגישו יותר מגברים את מניע הרכב הכשרונות (2.652 לעומת 2.845) שהוא מניע פנימי.

לעומת זאת באוכלוסיית הסטודנטים הפיניים נמצא ממצא אחר: נשים הדגישו יותר מגברים הן את מניעי הסטאטוס החברתי והכלכלי שהם מניעים חיצוניים והן את מניע הרכב הכשרונות, שהוא מניע פנימי.

לא נמצא הבדל משמעותי בין המינים בקטגוריות הכוללות של המניעים, הפנימיים והחיצוניים, באף אחת מהאוכלוסיות.

דיון וסיכום

מטרת המחקר היתה לבדוק מהם מניעיהם של פרחי הוראת החינוך הגופני לבחירת הלימודים וההכשרה למקצוע, והאם יש הבדלים בין מניעיהם של סטודנטים לחינוך גופני בישראל ובפינלנד.

הממצאים מראים שכל הסטודנטים מדגישים את המניעים הפנימיים יותר מאשר את החיצוניים. ממצא זה עולה בקנה אחד עם מחקרים על פרחי הוראה בכלל במחקרים שונים בישראל ובארה"ב, ומרמז אולי על כך שכאשר צעירים בוחרים להכשיר עצמם למקצוע מסוים, הם מתעלמים במידה רבה מהמשמעות הריבודית של המקצוע. הם מתעניינים פחות בסטאטוס חברתי ותגמולים כלכליים, ומתחשבים בעיקר באופי המקצוע ובמידת האפשרות שלהם להגשים את עצמם במסגרת זו. וזאת, תוך התחשבות בכישורים שלהם ותכונות האופי שלהם והתאמתם למקצוע (עפ"י תפיסתם את דרישות המקצוע). במחקר נמצא אף שיותר מכל המניעים הפנימיים, הודגש במיוחד, בשתי האוכלוסיות, מניע ההגשמה העצמית. קטגוריה זו כללה היגדים כגון: אני אוהב לעסוק בספורט, או במחול, אני אוהב לעבוד עם אנשים ולא עם ניירות או מכונות, אני אוהב לעבוד עם ילדים ועוד. שיקולים אלה הם כנראה מרכזיים בתהליך הבחירה המקצועית של היחיד. זהו כנראה הקשר בין הדברים שהוא אוהב לעשות לבין הפעילויות המאפיינות לדעתו את המקצוע. אפשר ללמוד מכך שצעירים הבוחרים במקצוע החינוך הגופני הולכים בעקבות ההתעניינות והנטיות האישיות שלהם, אפילו כאשר המקצוע אינו מבטיח תגמולים כלכליים גבוהים או סטאטוס חברתי גבוה. בעשותם כך, הם מתחילים להזהרות עם המקצוע ולפתח שאיפות מקצועיות ודימוי עצמי מתאים למקצוע כפי שהוא נתפס בציבור. נטייה זו משתקפת במניע הייעוד, הנמצא שני בחוזקו למניע ההגשמה העצמית. אין דרך קלה לקבוע אם הסטודנטים הבוחרים בלימודים אלה אמנם מונעים על-ידי תחושת יעוד לחנך דור טוב יותר, או שמא הם פועלים כאישיות משוקת (פרוס, 1956)

"בתנועה", חוברת מס' 2, תשנ"ב-1991

כלומר, מונעים להצהיר כך על-ידי הכוחות החברתיים המשפיעים עליהם לפתח גישה כזאת, אם ברצונם להיות מורים.

לעומת הדמיון הרב במניעים הפנימיים בין פרחי הוראת החינוך הגופני בישראל ובפינלנד, נמצאו הבדלים משמעותיים במידת הסכמתם עם המניעים החיצוניים. סטודנטים פיניים מונעים יותר מסטודנטים ישראלים על-ידי מניעים חיצוניים כגון הרצון לרכוש מקצוע המבטיח הכנסה גבוהה והערכה חברתית וכן על-ידי נוחיות ההכשרה למקצוע. יש להניח שהסיבה לכך היא המצב הכלכלי והסטאטוס החברתי של מקצוע ההוראה בכלל והוראת החינוך הגופני בפרט בישראל, לעומת גורמים אלה בפינלנד. מספר מחקרים בישראל הראו שההוראה כמקצוע מדורגת נמוך יותר מאשר מקצועות אקדמיים אחרים על סולם היוקרה החברתית (קראוס, 1981). מכיוון שלא נמצא בידונו מספיק מידע ברמה כלל-חברתית לגבי ההיצע והביקוש של מורים לחינוך גופני בשתי הארצות ומידע מדויק על רמת ההכנסה ותגמולים חברתיים אחרים של המקצוע בשתי הארצות, אפשר רק להניח שהתנאים החברתיים והכלכליים של שוק התעסוקה משפיעים על הבחירה המקצועית של בני אותה חברה.

הסבר אחר לכך שפרחי הוראת החינוך הגופני בישראל ממעיטים בחשיבות המניעים החיצוניים כגון סטאטוס חברתי וכלכלי, אפשר למצוא אולי באפקט **הרציית החברתית** (Social desirability). ישראל כחברה צעירה הנאבקת על קיומה, מדגישה ערכים קבוצתיים, לאומיים ומתייחסת במידה מסוימת של ביקורת לשאיפות אינדיבידואליסטיות ובעיקר כלכליות. אמנם ערכים אלה חלשים כיום בהרבה לעומת תקופת ההתיישבות וראשית שנות המדינה, אך אפשר להניח שהם חזקים יותר מאשר בחברה הפינית בעלת המסורת הלותרנית, המדגישה ערכים אינדיבידואליסטיים ותחרותיים. לכן, אפשר להניח שגם אם הסטודנטים הישראליים מונעים על ידי הרצון להשיג סטאטוס אישי ותגמולים כלכליים, הם נוטים להמעיט בערכם של מניעים אלה, כאשר עליהם להצהיר על כך בפני אחרים.

הממצאים הלא עקביים באשר להבדלים בין המינים יכולים אולי להיות מוסברים בעזרת הגורמים השונים המושכים נשים וגברים למקצוע ההוראה. ניתן היה לצפות שנשים ידגישו מניעים פנימיים יותר מגברים, בגלל האופי הנשי של ההוראה. השערה זו לא אומתה, אולי משום שכפי שלורטי (1975) מצא, שהתגמולים הכלכליים של ההוראה גבוהים באופן יחסי עבור נשים מאשר עבור גברים, משום שמשכורתם

נחשבת בדרך כלל המשכורת "השנייה" במשפחה, משום שהאלטרנטיבות התעסוקתיות שלהן נמוכות משל גברים ומשום שנוחיות שעות ההוראה משמעותית יותר עבורן, הואיל (ושלא כגברים), ועליהן למלא גם את תפקיד האם ומנהלת משק הבית.

ממצאי המחקר מצביעים אם כך, על שתי מגמות במניעיהם של פרחי הוראת החינוך הגופני בבחירת ההכשרה למקצוע: מצד אחד יש משהו משותף לכל אלה הבוחרים במקצוע זה: העדפת השיקולים הפנימיים של הגשמה עצמית, תחושת יעוד והתאמה למקצוע, על שיקולים חיצוניים למהות המקצוע, התגמולים הכלכליים, תגמולי הסטאטוס החברתי ונוחיות ההכשרה. מצד שני יש הבדלים בין סטודנטים מארצות שונות, הלומדים במוסדות שונים במידת ההתחשבות בשיקולים החיצוניים. רצוי לבדוק במחקרים נוספים אם הבדלים אלה נובעים מאופי המוסדות המכשירים למקצוע זה או ממאפיינים חברתיים רחבים יותר כגון השכר הממוצע עבור מקצוע זה בכל חברה, ההיצע והביקוש למקצוע והיזקרה החברתית המוענקת לעוסקים בו באותה חברה.

רשימת המקורות

- אברהם, ע. (1972). **עולמם הפנימי של המורים**. תל-אביב: אוצר המורה.
- אלדר, ד. (1973). **הקשר בין המוטיבציה לבחירת החינה"ג כמקצוע והתמדה של גברים במקצוע**. נתניה: מכון וינגייט.
- זיאק, א. והורוביץ, ת. (1985). **בית הספר הוא גם עולמו של המורה**. תל-אביב: רמות.
- ליסק, מ. (1967). גורמים בבחירת מקצוע. **מגמות**, יג, 330-321.
- פרידמן, י. ולוטן, א. (1985). **השחיקה הנפשית של המורה בישראל** (דו"ח מחקר מס' 226, פרסום מס' 628). ירושלים: מכון סאלד.
- קראוס, ו. (1981). "תפיסת מבנה המקצועות בישראל". **מגמות**, כו (3), 294-283.
- קרמר, ל. והופמן, י. (1981). זהות מקצועית ונשירה מן ההוראה. **עינים בחינוך**, 31, 108-99.

Alley, R. (1980). Stress and the professional educator. **Action in Teacher Education**, 2, 1-8.

Chapman, D.W. & Hutchinson, S.M. (1982). Attrition from teaching careers. A discriminant analysis. **American Educational Review**, 19, 93-103.

Cherniss, C. (1980). **Staff burnout: Job stress in the human services**. Beverly Hills, CA: Sage Publication.

Duncan, O.D., Featherman, D.L. & Duncan, R. (1972). **Socioeconomic background and achievement**. New-York: Seminar Press.

- Eduards, A.L. (1957). Social desirability and probability of endorsement of items in the interpersonal check list. *Journal of Abnormal Social Psychology*, 55, 394-396.
- Farber, B. (1982). (Ed.). *Stress and burnout in the human service professions*. New-York: Pergamon Press.
- Fordyce, W.E. & Lamphere, A.V. (1960). The control of social desirability in a structured Q sort on dependency-independency. *Educational Psychology Measurement*, 20, 103-110.
- Fromm, E. (1956). *The name society*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Gensemer, R. (1985). *Physical education: Perspectives, inquiry, applications*. Philadelphia: Saunders College Publishing.
- Ginzberg, F. (1972). Toward a theory of occupational choice: A restatement. *Vocational Guidance Goal*, 42, 71-96.
- Holland, J.L. & Gottfredson, G.D. (1976). Using a typology of persons and environments to explain careers. *The Counselling Psychologist*, 18, 20-29.
- Horton, L. (1984). What do we know about teachers' burnout? *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 55, 3, 69-71.
- Lortie, D.C. (1975). *School teacher a sociological study*, Chicago: University of Chicago Press.

- Nashman, H.W. (1985). Burnout syndrome: A critical analysis. In C.L. Vendien & J.E. Nixon (Eds.). **Physical Education Teacher Education: Guidelines for Sport Pedagogy**. New-York: John Wiley & sons.
- Quigley, T., Slack, T. & Smith, G. (1989). The levels and possible causes of burnout in secondary school teacher coaches. **CAHPER Journal**, 55 (1), 20-25.
- Riesman, D. (1961). **The Lonely Crowd**. Conn: Yale University Press.
- Roe, A. & Klos, D. (1972). Classifications of occupations. In J.M. Whiteley & Resinkoll, A. (Eds.). **Perspectives on Vocational Development**. Washington. D.C.: American Personnel & Guidance Association.
- Strong, E.K. (1943). **Vocational Interests of Men and Women**. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Super, D.E. (1953). A theory of vocational development. **American Psychologist**, 8, 185-190.
- Super, D.E. (1957). **The Psychology of Careers**. New-York: Harper.
- Tiedman, D.U. & O'Hara, R.P. (1963). **Career Development: Choice and Adjustment**. New-York: College Entrance Examination Board.